

3.19 Terénní výzkum: mapování graffiti

D. Hána

Klíčové pojmy: graffiti, město, terénní výzkum

Vzdělávací cíl: Žáci získají zkušenosti s mapováním a lokalizací politického graffiti a na pozadí prostorového kontextu i hlubší poznání specifik jednotlivých částí města.

Potřebný čas: 1 vyučovací hodina zadání, individuální práce v terénu, 1 vyučovací hodina vyhodnocení

Struktura a organizace hodiny:

Graffiti se častěji vyskytuje ve větších městech. Tato aktivita je tedy vhodná spíše pro školy ve městech nad zhruba 50 tisíc obyvatel, tedy pro Prahu, Brno, Ostravu či další krajská města. V případě menších měst záleží na konkrétní situaci a posouzení učitele. Mapování politického graffiti ve městě může být dlouhodobým cílem výuky v terénu. Jednorázově či průběžně mohou žáci mapováním v terénu získat přehled o politických názorech skrytých v subkulturních řadách obyvatel města, ale také přehled o politickém dění v jejich městě za předpokladu, že si nastudují, na co graffiti odkazují. Vysvětlení získaných výsledků na pozadí prostorového kontextu (struktura zástavby i osídlení, problematická místa) umožňuje rovněž hlubší poznání specifik jednotlivých částí města.

► Před provedením samotného terénního šetření proběhne úvodní vyučovací hodina, v rámci které učitel naladí žáky na sledovanou problematiku (pro inspiraci je možné použít například článek Šel, Hána 2021) a vysvětlí jim, co bude jejich úkolem.

► Na úplný začátek je dobré se žáků zeptat, co si pod pojmem graffiti představí, zda mohou uvést příklady z okolí školy, bydliště apod. (využít je možné typologii graffiti z přílohy 27). Po této úvodní diskuzi učitel seznámí žáky s úkolem, který je čeká: mapování graffiti ve městě (resp. jinak vymezeném území, např. městské části). Území vybrané pro výzkum by mělo být ideálně s heterogenní strukturou zástavby, se zanedbanými i udržovanými (hlídanými či luxusními) lokalitami, ve kterém jsou významné komunikační trasy i politické instituce. Zároveň by měl učitel ověřit, zda žáci nebudou pracovat v lokalitě, která je nějakým způsobem nebezpečná (ač by právě taková lokalita byla pravděpodobně na graffiti bohatá).

Učitel žáky rozdělí do čtyř až šestičlenných skupin. Každá skupina dostane mapu s vyznačeným územím, které bude mapovat. Zároveň každá skupina obdrží vytištěné výzkumné otázky, které určují, co mají v daném území zjišťovat.

► Příklady otázek: Kde je největší a naopak nejmenší koncentrace graffiti? Co je specifické pro polohu místa, na kterých se graffiti vyskytují? Jaké typy graffiti převažují v určitých lokalitách? Jaká jsou specifika v koncentraci různých typů graffiti?³³

³³ Graffiti by měla být dobře vidět co největšímu počtu lidí, často se proto nachází na hlavních komunikačních trasách, určité typy graffiti v blízkosti politických institucí, památníků či politicky významného veřejného prostoru (Hána, Šel 2020; Šel, Hána 2021, viz obrázek 9, který ukazuje politické graffiti s existenciálním přesahem na Karlově mostě z roku 1989, které reagovalo na příchod zásadních politických změn).

► Každá skupina také dostane záznamové archy (příloha 28). Jeden člen skupiny bude mít na starosti fotodokumentaci (stačí na mobilní telefon), která pomůže s následným vyhodnocením získaných dat. Žáci jsou informováni, že budou výsledky svého šetření prezentovat ve výuce (metodu prezentace lze nechat volnou, nebo zadat kritéria typu využití powerpointové prezentace apod.).

Poté učitel zadá časový rámeček pro vypracování úkolu. Časový úsek by neměl být příliš dlouhý, protože graffiti se často mění. Sledovat by měli žáci pouze graffiti na veřejně přístupných prostranstvích (vynechat soukromé pozemky a nepřístupná místa jako jsou železniční tunely apod.) kvůli dodržování zákonů a vlastní bezpečnosti. Zahrnout by měli pouze graffiti na objektech pevně spojených se zemí, u kterých je možné předpokládat, že graffiti vzniklo přímo na daném místě (nikoliv tedy vozy MHD, mobilní oplocení apod.).

► Nalezené graffiti žáci zakreslí do mapy (oblast většího výskytu je možné označit kruhem), označí ho číslem a pod stejným číslem zapíšou do záznamového archu. Do něj zároveň doplní obsah graffiti (např. politické heslo, karikatura) a případně doplní další popis.

► Po dokončení mapování dostanou žáci za úkol také prozkoumat danou lokalitu z hlediska prostorového kontextu, sledovat zanedbanost lokalit, lokalizaci hlavních komunikačních tras (koncentraci jednoduchých typů graffiti v zanedbané lokalitě, kolem které prochází hlavní komunikační trasa s tramvajovou tratí, ukazuje obrázek 10) nebo politických institucí a jejich detašovaných pracovišť, památníků či politicky významného veřejného prostoru, který je pro obyvatele města přirozeným centrem všeho dění, včetně politických akcí (viz obrázek 11 ilustrující politické graffiti reagující na politika v politické instituci, jejíž směřovka se nachází ve významném veřejném prostoru).

Po skončení terénního šetření a utřídění výsledků následuje druhá vyučovací hodina, v rámci které proběhne prezentace zjištěných poznatků jednotlivých skupin.

► Následnou diskuzi výsledků je vhodné zaměřit na rozdíly mezi politickým graffiti a ostatními typy v jejich četnosti i v lokalizaci jejich koncentrace. Lokalizaci politického graffiti pak mohou žáci diskutovat více do hloubky, u každé větší koncentrace by mělo být jasné, proč se objevuje právě zde. Existující výzkum naznačuje, že se bude koncentrovat především do míst veřejných prostranství s velkým symbolickým významem a do jejich okolí (v případě pražských Holešovic do prostoru Letenské pláně, viz Hána, Šel 2020).

Závěrečná reflexe by měla být zaměřena na dva aspekty: vlastní proces mapování a práce v terénu obecně; téma graffiti a interpretace jeho obsahu.

► První aspekt je důležitý proto, aby žáci vyhodnotili samotný proces sběru dat: zvážili smysl tohoto šetření, posoudili získané zkušenosti včetně toho, do jaké míry je považují přínosné pro ně samotné, na jaké narazili překážky aj. Je vhodné také reflektovat organizaci práce ve skupině. Druhý aspekt se pak věnuje obsahové stránce terénního cvičení. Nabízí se společně ve třídě řešit například tyto otázky: Jak se změnila vypovídací hodnota graffiti, známe-li charakter místa, na kterém se nachází? Do jaké míry graffiti dokládají některé vzorce organizace města?

Obrázek 9 – Politické graffiti na Karlově mostě v Praze z roku 1989

Zdroj: Bohdan Holomíček, Národní galerie (výstava 1989)

Obrázek 10 – Koncentrace graffiti v zanedbané lokalitě pražských Holešovic

Foto: Klára Baštářová

Obrázek 11 – Politické graffiti na směrovce k Pražskému hradu na Letné

Foto: Jan Šel